

Jens Chr. og Anna Elisabeth Opsal

Søsknene Anna, Thora (Andvig), Karl og Torleiv Opsal ble født i Grimstad i årene 1883 til 1893. De vokste opp i en familie preget av samhold og felles interesser, og opprettholdt i alle år en nær kontakt. Alle fire tok lærerutdannelse. I de siste år utviklet søsknene en sterk interesse for slektsforskning. Anna og Torleiv lærte seg gotisk, og studerte de gamle skrifter med stor iver.

Søsknene bodde i ulike landsdeler, så mye av kontakten ble opprettholdt gjennom flittig korrespondanse. Noen av disse brevene er oppbevart og viser at søsknene var imponert over foreldrene, farens utdannelse, interesser og innholdsrike liv.

Jens og Anna Elisabeth levde et rikt liv, for deretter å gjøre alt i sin makt for at deres fire barn skulle kunne tilbys de samme muligheter.

Søsknene samlet mye informasjon om slekten, spesielt mye stoff og et omfattende bildearkiv fra sine foreldres liv.

De snakket om å utgi bok om sin fars liv, men kom ikke så langt. Mye av informasjonen til en slik bok er dessverre tapt. Av informasjonen som følger er mye samlet av søsknene på 1950 og 60-tallet.

Brevet fra Karl til sin bror Torleiv, datert 3. november 1962, slutter med ordene; "Så står det igjen å forfatte saga om Jens Christensen Opsal".

Furebakken 2. Hinna 3/11 1962

Kjære Torleiv!

Takk for "lappen" i Ellens brev. Jeg trer til pennen for en gangs skyld. Det går så sjelden på at jeg stundom undres på om jeg enna kan regnes blant de skrivekyndige.

Det var i betimelig tid du satte meg på fars historie. Nå skal du høre: Jeg kom en gang - husker ikke når det var - over en eske blant mors fars etterladenskaper. Min første innskyttelse var at innholdet vel var egnet til å gå i anfallsdenken: noen gamle bankbøker, briller, små rammer, medikamenter o. a. Men der lå fars gamle og velbrukte lommebok - sedleboka - rund og støtta med ei solid skeiserem spent om. Heisan, gamle papirer har min interesse, og her fikk jeg noe å bla i. Formadentlig har mor pakka boka full av det hun har funnet av fars personlige akt-stykker. Der var mangt. Fra vitnemål og attester, utkast til klageskrivelser over kostholdet på Stend til bryllupsrang av Torjus Hansen og en gammel pantobligasjon etter Christen Jensen Opsal. Papirene hadde vært brettet og lagt (de fleste) i små, trange konvolutter av skjøpelig materiale. Nå har jeg stund med å tyde de gamle, gulnede papirene, og så har jeg forsøkt å ordne dem kronologisk og i grupper etter tid, sak og sted - f. eks. Husaby, Mo i Førde, Stend, As, Grimstad. Så står det igjen å forfatte saga om Jens Christensen Opsal.

*Tre generasjoner på Østre Rom 1922.
Bak fra v.: Karl, Thora, Anna Elisabeth, Ellen, Bertha, Torleiv, Jens og Jørgen
Foran fra v.: Jens, Gisle, Astri, Kari og Finn*

Fra 1807 til 1940

Vi følger familien til Jens Opsal og Anna Elisabeth Oftebro fra tidlig på 1800-tallet og frem til Anna Elisabeth døde på Hinna i 1940. Norge var i sterk endring i denne perioden, og det moderne samfunnet var i rask utvikling. Norge var i union med Sverige helt frem til 1905.

Årene etter nødsårene i 1807 til 1814, var preget av den verste depresjon Norge har opplevd (se egen artikkel om Terje Vigen). Konkurser og arbeidsledighet preget hele Europa. Først etter 1830 begynte de første tegn på ny oppgang. Utover i 1850-årene vokste det opp langt sterkere næringsliv, og på 1870-tallet utviklet det seg en uvanlig sterk vekstperiode i landet. Industrien vokste raskt frem i 1890-årene, og i 1899 var Borregaard landets største fabrikk med over 1.000 ansatte. Innbyggertallet i Norge vokste fra ca. 880.000 i 1801 til over 2.2 millioner i 1900.

Politisk ble Norge vesentlig endret på en rekke områder. Grunnloven ble undertegnet på Eidsvoll 17. mai 1814. Parlamentarismen ble innført i 1884. Stemmeretten ble samtidig noe utvidet, ved at menn med en viss minsteinntekt fikk stemmerett. Først i 1898 ble det gjennomført alminnelig stemmerett for menn, og i 1913 for kvinner.

Etter unionsoppløsningen med Sverige i 1905 ble det igjen en sterk vekstperiode i landet. Billig elektrisk kraft og utenlandske kapitalinvesteringer forserte veksten. Under 1. verdenskrig i årene 1914-1918, erklærte Norge seg nøytralt, sammen med Danmark og Sverige. Krigsårene medførte høykonjunktur og inflasjon, og veksten fortsatte stort sett kontinuerlig frem til 1930.

Den store verdenskrisen, som innledet "de harde 30-årene", begynte med krakket på børsen i New York i oktober 1929. Nedgangen kom for fullt til Norge

høsten 1930, og i løpet av kort tid satte arbeidsløsheten nye rekorder. Prisene falt og produksjonen i industrien ble redusert med over 20 %. Prisen på jordbruksprodukter var i 1933 nede på 1/3 av hva de hadde vært midt i 1920-årene.

Vinteren 1932-33 og 1933-34 var omkring 40 % av de fagorganiserte arbeidsledige. Fra 1934 begynte de første tegn på en ny oppgang, som fortsatte frem til den 2. verdenskrig kom til landet med tyskernes invasjon 9. april 1940.

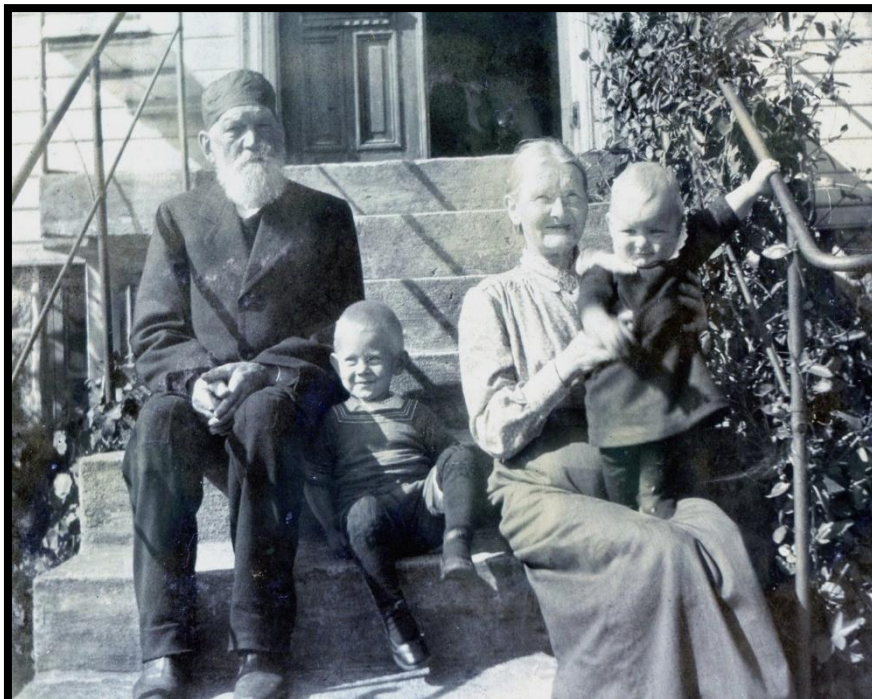
Kort om Jens

Jens ble født på gården Opsal i Lyngdal. Landbruk var hans store lidenskap. Han tok utdanning på Landbruksskolen Huseby på Lista, og på Ås Høyere Landbruksskole i Akershus, hvor han ble agronom. Senere underviste han som lærer på Landbruksskoler i Førde og i Fana, før han startet og drev egen Landbruksskole på Imenes i Grimstad.

Han slo seg ned i Grimstad, stiftet familie, og drev både Samlag (Vinmonopol), kjøpmannsutsalg og eget privat meieri i byen.

Jens var svært samfunnsengasjert. Han deltok i etableringen av folkehøyskole, var engasjert i "målsaken" og folkeopplysningen. Han hadde en rekke kommunale verv og oppgaver i årene i Grimstad.

Jens og Anna Elisabeth returnerte til Østre Rom gård i Lyngdal i 1914. Jens døde der i 1926. Anna Elisabeth flyttet da til barna i Stavanger, hvor hun bodde hos sønnen Karl til sin død i 1940.

Østre Rom 1919

Jens Chr. og Anna Elisabeth med barnebarna Finn Andvig (v.) og Jens Opsal

Jens og søsknene

Jens (Christensen) Opsal ble født på Opsal 22. april 1837, som den 4. i søskenflokket på 6 barn. Den førstefødte, broren Jens, døde bare 2 år gammel i 1834. De andre 5 vokste opp.

Søskenflokket Opsal:

1. Jens	(1832-1834)
2. Margrete Katrine	(1834)
3. John	(1834)
4. <i>Jens</i>	(1837)
5. Apelone	(1840)
6. Johanne Martine	(1843)

Margrete Katrine og John var tvillinger og ble født 15. januar 1834. Margrethe (1834-1913) ble gift med Kristen Resvik (1834-1894), fra Resvik ved Grimstad. Det er stor etterslekt etter dem i Grimstad-området.

Margrethe og Kristen fikk 4 barn. Eldste søsken, Gunnar Kristensen (1856-1904) forble ugift. Kristen Kristensen (1858-1943) dro til USA, hvor han ble gift og senere skilt. Han fikk en datter, Henriette Kristensen som ble gift i USA. Broren Martinius Kristensen (1871-) giftet seg med Kirstine Bakken (1875-1958) og dro også til USA før de returnerte til Solborg i Grimstad. I USA var Martinius sjømann og handelsbetjent. Yngstebroren, Anders Kristensen (1874-1919) ble gift med Johanne Beruldsen (1875-1916) og bosatte seg i Landvik ved Grimstad.

John (Christensen) Opsal var Jens' eneste bror. Brødrene hadde mye felles, og fulgte hverandre hele livet. I likhet med Jens bosatte John seg i Grimstad, på gården Imenes. John skiftet navn til Imenes etter at han giftet seg. Hans nye navn ble derved **John Imenes**.

Aase Andersdtr. Imenes var gardsjente på Imenes. Hun ble født i 1840, og var bare 17 år gammel da de to giftet seg i 1857. De overtok halve bruket på Imenes for 330 Spd. Inger, Aases mor, døde i 1863. Tre år etter, i 1866, overtok John og Aase også den siste halvdelen, og bruket ble igjen samlet. John døde i 1904, og enken Aase satt deretter med garden til 1917, da sønnesønnen Toralv Imenes tok over bruket.

John og Aase fikk 3 sønner, som alle bosatte seg i Grimstad. Eldstesønnen John Alexander forble ugift, bodde på Imenes og drev gården, men ble senere forsikringsinspektør. Han interesserte seg for politikk og ungdomsarbeid, og var dessuten involvert i arbeidet med bygdebok. Han var formann i Landvik Soknelag helt til sin død i 1955.

Broren Anders ble kjøpmann i Grimstad, og har stor etterslekt i området. Den tredje broren, Karl, dro ut fra byen. Han drev en tid som gullgraver i Australia, og skrev blant annet en bok med motiver fra gullgravermiljøet. Karl skrev også flere "spilstykker", og var både visedikter og "bladmann". Karls etterslekt er dels i Grimstad og dels i USA.

Det er uvisst hvor Karl-navnet kommer fra, men begge brødrene Jens og John kalte hver sin sønn for Karl.

Jens' søster *Apelone* ble gift med *Jacobi Kristensen fra Kindingsland (1831-1918)*.

Grimstad ca. 1910
Anna 27 år, Thora 22 år, Karl 20 år og Torleiv 17 år

Jens' yngste søster *Johanne Martine (1843-1915)* giftet seg med *Gunnar D. Timenes (d. 1928)* fra Timenes i Randsund ved Kristiansand. De fikk 8 barn, men hele 5 forble ugift, og en søster døde som barn. Derved var det bare 2 av de 8 barna som vokste opp og fikk etterkommere.

Til gjengjeld fikk disse to barna, *Andreas Timenes* og søsteren *Maria* som ble gift med *Hans Emil Benestad*, stor etterslekt. De fikk 6 barn hver, til sammen 9 sønner og 3 døtre. Etter *Timenes* og *Benestad* er det stor etterslekt i distriktet rundt Kristiansand.

Anna Elisabeth og søsknene

Anne Elisabeth ble født 31. oktober 1851 på gården *Oftebro*. Det var ganske bemerkelsesverdig på denne tiden at både hun og alle hennes 8 søsken vokste opp. Samtlige ble gift. Søsknene ble født i årene 1842 til 1861.

Etterslekten er i dag spredt over 3 verdensdeler. Eldstebroren *Christian* dro til *Eshowe misjonsstasjon* i *Zululand* i *Sør-Afrika* som *Misjonslege*. Onkelen *Ommund Oftebro* var der fra tidligere som *misjonær*. Han var utdannet til *misjonær* ved *Misjonsskolens første kull* i *Stavanger*. *Ommund* reiste til *Zululand* i 1848, og var en av de store pionerene innen norsk *misjonsvirksomhet* i *Sør-Afrika*.

Den 8. januar 1881, giftet *Christian* seg med sin kusine *Hanna*, datter av *Ommund*. Paret ble boende i *Zululand* og har stor etterslekt.

Søsknene Oftebro:

1. Christian (1842)
2. Gunhild Regine (1844)
3. Karen Sofie (1846)
4. Anna Tonette (1849)
5. *Anna Elisabeth* (1851)
6. Tobias (1853)
7. Bertha Marie (1855)
8. Ole Mathias (1858)
9. Katrine Tobine (1861)

Reiste til:

Zululand

USA

Zululand

USA

Syv av Oftebro-søsknene, ca. 1865.

Fra venstre: Bertha Marie, Anna Elisabeth, Tobias (bak), Anna Tonette, Ole Mathias, Karen Sofie og Katrine Tobine.

Søstrene *Anna Tonette* og *Katrine Tobine* giftet seg med hhv. Anders Johnsen og Rudolf Reime. I 1880-årene var det en betydelig utvandring til USA, spesielt fra Agder-fylkene. De to familiene søkte lykken i det nye landet. Reisefølget deres fra Lyngdal på 10 personer dro fra Norge 24. mars 1883. Familiene slo seg ned som farmere (gårdbrukere) i staten Nebraska. Det er stor etterslekt etter dem over det meste av USA.

De øvrige søsknene ble alle gift og bosatte seg i Norge. *Gunhild Regine* giftet seg 4. juni 1868 med Tollak Rom. Han var gårdbruker på Rom og bankkasserer i Lyngdal. De fikk 11 barn, hvorav 10 vokste opp og ble gift. 3 av barna reiste til USA og har stor etterslekt. De øvrige er spredt over hele Norge.

Karen Sofie giftet seg med Nils Foss, som var gårdbruker på Foss i Lyngdal. De fikk 10 barn, hvorav 7 vokste opp og ble gift. Hele 6 av disse søsknene reiste til USA med familiene, og har stor etterslekt.

Broren *Tobias* giftet seg 3. november 1887 med Kamilla Sandersen. De fikk 9 barn i årene 1888 til 1905. 6 av dem vokste opp og ble gift. I motsetning til mange av søskenbarna ble alle i Norge med unntak av Adolf som ble farmer i Sør-Amerika.

Søsteren *Bertha Marie* giftet seg 9. april 1891 med Gustav Hojem. De reiste til Durban i Sør-Afrika.

Den siste av brødrene, *Ole Mathias*, giftet seg 4. juli 1891 med Amalie Log. Han var lærer, og ble senere skolebestyrer i Kristiansand. Av de 4 barna ble 3 gift, og alle bosatte seg i Norge. Eldstedatteren Torbjørg (1892) ble gift med Kristian Grimsø. Han var prost i bl.a. Tinn i Telemark og i Sandefjord. Sønnen Arnulf (1900) var tannlege i Tune i Østfold, mens Aslaug (1908) ble gift med Arthur Evensen som var lektor i Oslo

Zululand i Sør-Afrika

Foreldrene til Jens og Anna Elisabeth

Jens C. og Anna Elisabeth var firemenninger. Jens' oldefar Kristen Vrålsen Herdal var bror til Anna Elisabeths oldefar Henrik Vrålsen Herdal (se anetavlene).

Jens var sønn til *Christen Jensen Opsal*, født 20. juni 1801, og *Anne Helene Jonsdtr. Lene*, født 19. september 1804. De giftet seg 9. juni 1831. Christen var gårdbruker på Opsal i Lyngdal. Anne Helene var datter til *Jon Pedersen Lene*, født 5. oktober 1779, og *Apelone Aanensdtr. Bringsjord*, født 17. oktober 1781.

Anna Elisabeth var datter til *Tobias Oftebro*, født på Oftebro 28. desember 1803, og *Anne Kathrine Birkeland*, født 17. mai 1821.

Tobias giftet seg 38 år gammel med Anne Katrine som var 20 år. De slo seg ned som forpaktere på Ytre Berge gård hvor de virket i 19 år. Her fikk de sine 8 første barn. Mens han var forpakter på Ytre Berge, påtok Tobias seg, rundt 1845, å rive den gamle steinkirken, og å bygge grunnmuren til den nye Lyngdal kirke av steinene fra den gamle. Fra 1860 var familien forpaktere på Lyngdal prestegård, og her kom barn nr. 9 til verden. I 1865 overtok de gården vestre Fidje fra Anne

Katrines far, Torkild Ånensen (Birkeland) Fidje. Familien hadde sterke misjonsinteresser, og Anne Kathrine var aktiv i sin lokale misjonskvinneforening.

Anne Kathrine var av "Fiin Gammel Ætt", og hadde aner fra flere av de gamle adelslektene i Norge, og også de gamle norske kongene. Høyadelen rundt Hardangerfjorden, står sentralt blant forfedrene (se anetavlene og adel og Konger i Middelalderen).

Østre Rom 1919:

*Forfra: Anna- Ellen/ Torleiv – Bertha/ Karl – Thora/ Jørgen – Anna Elisabeth/ Jens
Barna: Jens Opsal på Annas fang og Finn Andvig hos Torleiv*

Jens' utdanning innen landbruk

Jens utviklet i sin ungdom en sterk interesse for landbruk og jordbruk. Han valgte tidlig å utdanne seg i den retning, og ettersom han var "kjapp i hodet", tok han høyere utdanning som slett ikke var vanlig på den tiden. Det var broren John som først dro til *Huseby Landbruksskole i Vanse på Lista*. Jens kom etter i 1857, 20 år gammel, noe som ble starten på en utdanning som kulminerte med 2 år på Ås Høyere Landbrukshøgskole som "frielev".

Lister og Mandals Amt fikk sin første landbruksskole i 1847, beliggende på Berge gård i Lyngdal. Etter noen få år utviklet skolen seg såpass at den måtte se seg om etter mer egnede forhold. Gården Huseby i Vanse på Lista, viste seg å være velegnet til formålet.

Eieren av Huseby, Peter Nicolai Otto, var utdannet innen landbruk, og utviklet gården med stor entusiasme. Han satte ned husmenn og utvidet gården ved nydyrking. Fra 1855 ble gården leid bort til landbruksskolen.

Kontrakten ble skrevet 2. september 1855 mellom Otto og overbestyrelsen for landbruksskolen. Otto skulle leie bort Huseby i 10 år mot en årlig utbetaling fra amtskassa på 800 Spd. Otto skulle så betale teorilærer 320 Spd. i årlig lønn, foruten losji og brenntorv. Han skulle også lønne en praktisk lærer, som teorilæreren kunne godta. Åtte elever skulle bo gratis på skolen, mens ytterligere 4 elever kunne tas opp etter akkord med Otto. Teoretisk lærer skulle også være bestyrer. Skolen startet med sitt første elevkull 14. april 1856.

Jens' eldre bror John, dro først til Huseby, og var elev ved skolens første kull i 1856. Året etter, i 1857, fulgte Jens etter som elev ved skolen. Etter at Jens ble uteksaminert i 1858, ble han tilbudt stillingen som gårdsformann og praktisk lærer ved skolen. Han var blitt 21 år gammel, og ble på gården ett år.

Landbruksskolen på Huseby holdt på til 1868, men ble så nedlagt. Eieren Otto ble ikke lenge på stedet, ettersom kona ikke trivdes på den værharde gården. En overstadig sterk storm gikk over Lista i februar 1869, og la den store uthusbygningen på Huseby i ruiner.

For å kunne fortsette sine planer om utdannelse innen landbruket ønsket Jens å komme ut av militærtjenesten. Sønnen Karl beretter om avslutningen på sin fars militære karriere i et brev til broren Torleiv i 1962:

"At far kom seg fri fra sin militærtjeneste - som den gang var skremmende hard - kunne han ikke nok rose sin far for. Bestefar (Christen Jensen Opsal) gikk på sine bein til Christiansand (eller var det Arendal?) for å "løse" ham ut. Hva det kostet vites ikke, men det måtte blant annet kompenseres ved å være postfører en viss tid. Det står for meg noe om 2 år."

Fra Lista via Ås til Førde og Fana

Etter å ha avsluttet oppholdet på Huseby Landbruksskole, og deretter kommet seg fri fra det militære, dro Jens til "Den høyere landbrugsskole i Aas" (i dag Ås Landbrukshøgskole) hvor han var tildelt fri studieplass i 2 år. Skolen ble åpnet i 1859, og hadde også den gang den høyeste utdannelse innen landbruk i Norge. Jens studerte på Ås i årene 1860 - 1862, og tilhørte kull nr. 2 ved skolen.

Jens gjorde det skarpt på Ås og gikk ut som beste elev. Det fortelles at elevene, ved utdeling av vitnemålene, ble stilt opp i rekkefølge etter resultat. Ettersom Jens hadde de beste karakterene skulle han stille først, men han ble henvist til tredje plass etter to elever fra mer velstående familier. Jens skal ha blitt så ergerlig på denne uretten at han rev vitnemålet i stykker.

Sønnen Torleiv skriver mange år senere, i et brev til sin bror Karl, at "det var mye av en prestasjon - under de forhold han vokste opp - å få slik utdannelse på den tiden."

Etter endte studier på Ås i 1862 var Jens *agronom*. Han var blitt 25 år, men var allerede ferdig utdannet, og hadde i tillegg fått praksis som lærer og gårdsformann ved Huseby Landbruksskole. Han søkte nye utfordringer og ble samme år ansatt som lærer ved Søndre Bergenhus amts Landbruksskole på Mo i Førde, Sunnfjord, hvor han ble værende i 4 år, frem til 1866.

Samtidig ble det startet en ny jordbruksskole i Bergen. Fylkeskommunen kjøpte i 1861 eiendommen *Stend i Fana* for å benytte denne til jordbruksskole for fylket. Gården er på vel 2.000 dekar, derav omlag 1.200 dekar produktiv skog. Gården er av de største jordbrukseiendommene i fylket.

Stend Jordbruksskole i Fana 1869, hvor Jens var lærer fra 1866.

Det første kurset på Stend Jordbruksskole startet opp 1. oktober 1866. Jens dro fra lærerjobben i Førde, og var med på oppbyggingen av den nye skolen i Fana. Datteren Thora skal siden ha nevnt at Jens skal ha gått til fots over fjellet til Stend. Han var glad i fjellturer, og samlet blant annet en stor steinsamling på sine turer.

Grimstad

I Landvik-boka, under Imenes, finner vi en liten notis om Jens. Det heter;

“Den første landbruksskolen i fylket var på Imenes i 1870-årene. Skolen ble drevet av Jens Opsal. Det var ikke så lang tid skolen var i gang. Jens Opsal ble siden samlagsbestyrer i Grimstad – men dette tiltaket (landbruksskolen) var det første varselet om den nye tid som var i emning. Det ble etter hvert et skifte i de hundre år gamle driftsmåtene. I disse årene kom det også meieri til Grimstad, og bøndene kom til å sende melk dit.”

Det var nok storebroren John som gjorde at Jens dro til Grimstad. John hadde like sterk interesse for landbruk som sin bror, og dro til Grimstad allerede i 1857, året etter at han avsluttet Landbruksskolen på Huseby. Han giftet seg allerede samme år med Åse Andersdtr. Imenes. De to overtok halve bruket på Imenes for 330 Spd., og derved ble John gårdbruker på eget bruk allerede som 23-åring. Det er i dag stor etterslekt etter John Christensen Imenes i Grimstadorrådet.

Etter at Jens i mange år hadde fartet land og strand rundt, både for egen utdanning og senere da han underviste i Førde og Fana, drog Jens til Grimstad tidlig i 1870-årene. Han kom da nær John som hadde etablert seg med familie og drev gården på Imenes.

Anna Elisabeth og Karl i 1892

Jens bestemte seg for å slå seg ned i Grimstad-området, nær sin brors familie, og begynte raskt å planlegge etableringen av egen landbrukskole i området. Etersom John eide og drev gården på Imenes, ble det naturlig at Jens etablerte landbrukskolen der.

Initiativet til drift av landbruksskole i Grimstad er typisk for Jens. Hele livet var han glødende interessert i drift og utvikling av alle sider av landbruk og jordbruk, noe han viste gjennom agronomutdannelsen på Ås, egen gårdsdrift, og undervisning på diverse landbruks- og jordbruksskoler. Han ble en foregangs- mann innen meieridrift helt til han var 75-76 år.

Anna Elisabeth var som Jens fra Lyngdal, og var hans firmenning. Hun arbeidet noen år som husholderske for Jens, men ble etter hvert noe misfornøyd med forholdene. Hun gikk til slutt til det skritt å si opp stillingen, blant annet på grunn av ønske om høyere lønn. Jens, som hadde et godt øye til sin solide medhjelper, svarte med å fri til Anna Elisabeth. Han hadde lite lyst til å fortsette videre uten henne.

De to giftet seg 19. juni 1882. Alle barna ble deretter født i Grimstad i årene 1883 til 1893.

Søsknene Opsal var:

1. Anna (1883)
2. Katrina (1885-1889)
3. Tobine (1886-1886)
4. Thora (1888)
5. Karl (1890)
6. Katrina (2) (1892-1895)
7. Torleiv (1893)

Jens ble nå "forretningsmann", som Samlagsbestyrer og senere Meieribestyrer i Grimstad, stillinger han skulle komme til å ha i mange år, inntil familien returnerte til Østre Rom i Lyngdal.

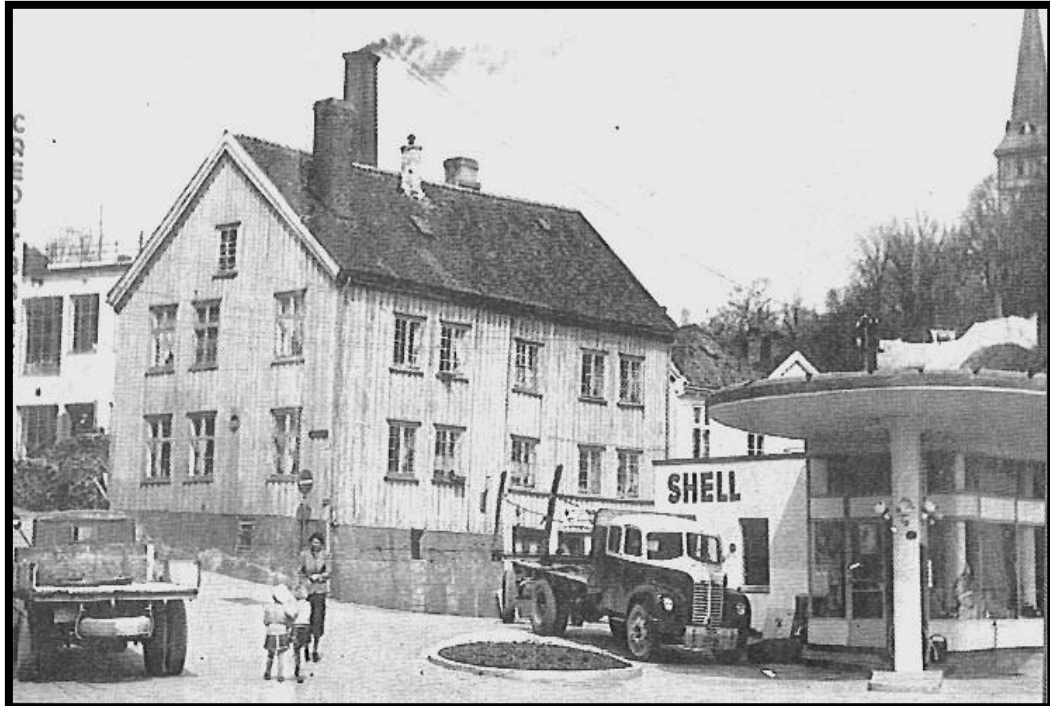

*Grimstad ca. 1905
Anna 22 år, Thora 17 år, Karl 15 år og Torleiv 12 år*

Samlaget i Grimstad

I 1816 ga Stortinget eiere og brukere av matrikulert jordegods fri adgang til å lage brennevin til husbruk, mens bybefolkningen fikk adgang til å brenne hvis brennevinskjelen var minst 200 liter. Resultatet ble et enormt forbruk og store sosiale konsekvenser. Bremsene måtte settes på. Foruten innstramninger av brennings- og skjenkeretter samt avgifter, ble det dannet Samlag fra 1871.

Bevilling til brennevinshandel skulle gis til såkalte Samlag, hvor overskuddet skulle gå til "almennyttige formaal." Det var kommunene som skulle bestemme om det skulle gis bevilling. Et Samlag var et privat aksjeselskap med monopol på brennevinsomsetningen i byene.

"Det grønne Hus" eller "Skjenka" lå på hjørnet av Bryggegaten og Skolegaten i Grimstad. Bygget ble satt opp omkring 1880 og ble i lang tid brukt til brennevinnsomsetning. Huset ble revet på 1950-tallet.

Jens og Anna Elisabeth bodde i huset, alle barna ble født og levde sine første år der. I Grimstad ble første skritt i retning av brennevinssamlag tatt i 1874. Det ble tegnet aksjer for 5000 Spd., hvorav 3000 Spd. gikk med til å innløse eksisterende private brennevinsrettigheter. Til samlagets daglige drift trengtes en "Bestyrer og Udsælger". Vedkommende skulle få en årslønn på 400 Spd. samt "erholde et Værelse til Beboelse". I tillegg behøvdes "To Forstandere, der have at forestaa Udskjænkningen". Deres årslønn var 250 Spd. Det var et hovedpoeng for samlagsordningen at de ansatte skulle ha fast lønn, uten provisjon av salget.

I januar 1876 startet "Grimstad Samlag for Brændevinssalg og Udskjænkning". Dette første samlaget i Grimstad eksisterte i 19 år, og hele 215.000 kroner ble delt ut til veldedige formål. Et betydelig beløp etter datidens pengeverdi. Av tiltakene som ble tilgodesett var; Grimstad folkeskole 18.000 kr., Dahlske skole 15.000 kr., lokale veianlegg hele 64.000 kr., og avholdsforeningene i Grimstad ca. 7.000 kroner. Da nåværende kirke ble bygget i 1881, spanderte brennevinsutsalget 2.500 kr. til klokke i tårnet.

Jens ble ansatt som Bestyrer av Grimstad Samlag omkring 1880. Ettersom det fulgte "Værelse til Beboelse" med stillingen, flyttet den lille familien inn i egen leilighet i samme bygg som Samlaget. Bygget lå på hjørnet av Skolegaten og Bryggegaten, rett overfor bensinstasjonen, på samme sted som også dagens bensinstasjon. Huset, som ble kalt "Det grønne Huset" eller "Skjenka" ble bygget omkring 1875-1880, og var ganske nytt da Jens og Anna Elisabeth flyttet inn. Jens og Anna Elisabeth bodde i denne gården i en del år, og etter hvert som barna kom til, vokste de opp i disse omgivelsene i hjertet av Grimstad.

Folkeavstemning om Samlaget

I 1894 vedtok Stortinget en lov som åpnet for å holde lokale folkeavstemninger om samlagenes videre eksistens. En slik avstemning skulle holdes i Grimstad i 1895. I tiden før folkeavstemningen var engasjementet stort i lokalsamfunnet, og debatten var aktiv i lokalavisene. Spesielt motstanderne av samlaget mobiliserte betydelig kraft gjennom engasjerte leserinnlegg, opprop og dikt.

Tilhengerne av samlaget var egentlig enige i at samfunnsproblemene av alkoholsmisbruket var store, men nettopp derfor gikk de inn for samlaget, ettersom de gjennom samlaget både fikk inntekter til nyttige samfunnsformål, og samtidig til en viss grad kunne kontrollere forbruket.

Debatten for eller mot samlag var viktig for Jens, ettersom han ville miste jobben ved et nei-flertall. Diskusjonen i lokalsamfunnet var viktig nok, langt verre var det at diskusjonen også var hard innen familien.

Anna Elisabeth kom i et forferdelig dilemma ved folkeavstemningen. Hun ville naturligvis at Jens skulle beholde jobben og huset, men på den annen side gav hun uttrykk for at det var veldig vondt å se alle bøndene som kom til byen med gårdsproduktene sine, for så å reise fulle og blakke hjem igjen.

Etter vanskelige overveininger kom Anna Elisabeth til at hun ville stemme for nedleggelse av samlaget ved avstemningen 28. oktober 1895. Avstemningen endte med flertall for å avvikle samlaget. Jens tok det naturlig nok tungt at hans egen kone var med på å stemme ham bort fra jobb og bolig.

Ved en ny folkeavstemning i 1900 ble det flertall for å gjenopprette Samlaget, som bestod frem til 1913 da en tredje folkeavstemning pånytt vedtok nedleggelse. Året etter, i 1914, ble Grimstad Øl og Vinsamlag opprettet (uten brennevin). Her kunne man kjøpe vin frem til 1937, da også dette ble vedtatt nedlagt.

Avholdsfolk

I nekrologen etter Jens C. Opsal skrives det at han var en hedersmann i all sin ferd. Nøyaktig og samvittighetsfull til det ytterste. Som bestyrer av Samlaget var han både streng og påpasselig.

Hensikten med brennevinssamlagene var å fremme edrueligheten, og Jens så det som sin oppgave å lede samlagshandelen på en slik måte at brennevinsmisbruket ble innskrenket. Det er vel neppe andre Samlagsbestyrere som har gått under Avholdsfolkets Fane i 17. mai toget. Slik var han, heter det.

Hvorvidt Jens og Anna Elisabeth var helt og fullt avholdsfolk er nok ikke helt sikkert. Det ble både produsert og servert vin i det Opsal'ske hjem, men de var nok begge nøkterne i sin omgang med alkohol.

Meieridrift

Selv om Jens mistet jobben som Samlagsbestyrer etter folkeavstemningen i 1895, var han slett ikke arbeidsledig. Som den driftige kar han var, hadde han flere bein å stå på. Mens Jens drev Imenes Landbruksskole begynte bøndene å komme til byen for å selge melk. Dette ble raskt en viktig handelsvare, og behovet for å etablere omsetning av melk og melkeprodukter i ordnede former ble raskt åpenbart.

På Generalforsamling 14. juli 1883 ble Grimstad Meierbolag for omsetning av melk og melkeprodukter opprettet. Meieriet ble etablert i Sparebankens hus i Storgaten 54. Den 2. november ble meierske Berthe Årflot ansatt til å bestyre utsalget, og 5. desember samme år "aabnet Grimstad meieribolag sit udsalg".

Jens var på dette tidspunktet Samlagsbestyrer, men hadde nok en langt større interesse for landbruksprodukter og meieridrift. Han begynte snart å fundere på hvordan han kunne delta i dette nye spennende området.

Allerede i 1886 vokste meieriet så raskt at lokalene måtte utvides. Det ble innledet forhandlinger med gårdeieren Sparebanken, men partene kom ikke til enighet. Meieriet flyttet derfor ut av Sparebankgården og til Skolegaten 40.

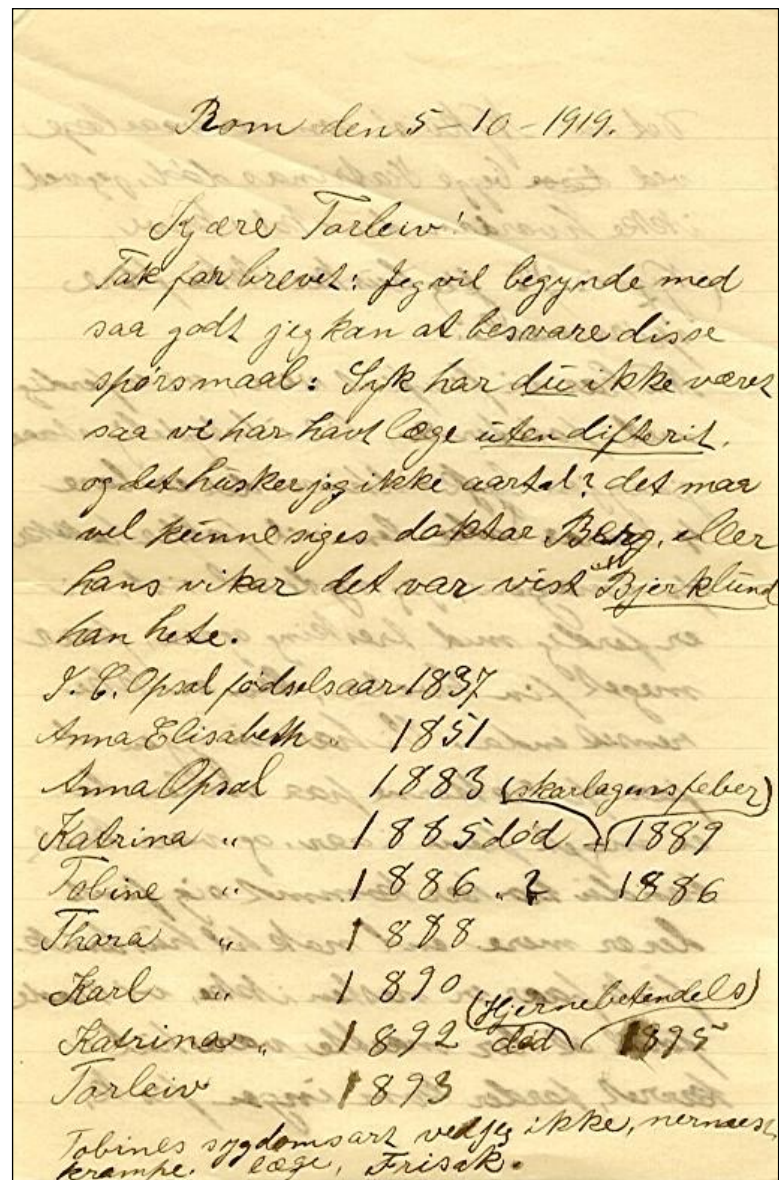
Dette åpnet opp for nye muligheter for den driftige Samlagsbestyrer. Det var nå ledige lokaler som var skreddersydde for meieridrift, og derved etablerte Jens like godt sitt eget private meieri i Storgaten 54, for egen regning, i full konkurranse med det kommunale meieriet. Han ble derved den eneste som samtidig har vært både Samlags- og Meieribestyrer.

Barna til Jens og Anna Elisabeth

Alle barna ble født i Grimstad. Den tids helsevesen var nok ikke i en slik tilstand som dagens småbarnsforeldre nyter godt av. Barnedødeligheten var høy, og det fantes ikke god medisin mot en rekke sykdommer. I tillegg var det nok også slik at det ikke alltid var lett å stille den riktige diagnose med datidens hjelpemidler.

Denne brutale virkelighet kom i stor grad til å innvirke på livet i familien til Jens og Anna Elisabeth. De første 4 årene etter bryllupet fødte Anna Elisabeth 3 døtre, Anna i 1883, Katrina i 1885, og Tobine i 1886. Av disse tre søstrene var det bare Anna som skulle vokse opp. Tobine døde bare tre måneder gammel, mens Katrina ble knappe 5 år. Etter disse ble Thora født i 1888, Karl i 1890, Katrina (2) i 1892 og til slutt Torleiv i 1893.

Men tragedien rammet igjen familien hardt. Bare to år etter at Torleiv ble født, døde den yngste datteren Katrina (2) plutselig, 3 år gammel. Derved var det bare 4 av de 7 søsknene som vokste opp. Storesøster Anna forble ugift og barnløs, mens Thora, Karl og Torleiv har stor etterslekt.

Det er vanskelig å sette seg inn i den fortvilelse og sorg alle disse dødsfallene må ha betydd for foreldre og søsken. Riktignok var barnedødeligheten høy på denne tiden, men at hele tre av syv barn døde var mer enn vanlig.

Torleiv ønsket i voksen alder å finne ut mer om søstrenes dødsfall i tidlig barndom. Han kontaktet familielegen Dr. Frisak. Torleiv fikk i brev fra doktoren, 5. oktober 1919, svar på spørsmål om søstrene. Dr. Frisak skrev at søstrene døde av ulike årsaker.

Katrina (1) ble født 27. januar 1885 men døde allerede 4 år gammel, av skarlagensfeber.

Tobine ble født 15. august 1886, og døde bare 3 måneder gammel av en ukjent dødsårsak, ettersom dr. Frisak ikke selv var lege ved den anledningen. Han skriver at "Tobines sykdomsart ved jeg ikke, men det nevnes krampe".

Den siste søsteren Katrina ble født 6. august 1892, men døde av "hjernebetendels" allerede i 1895.

*Østre Rom, Lyngdal ca 1918
Anna, Finn 1 år, Thora og Anna Elisabeth*

Dahlske Skole.

For Jens var bare det beste godt nok når det gjaldt barnas skolegang og utdanning. Dahlske Middelskole i Grimstad står sentralt i ungdomsårene. Både Thora, Karl og Torleiv var elever ved denne skolen.

Legatstifteren Peter Dahl ble født på Vestre Eskedal i 1747. Han rømte hjemmefra i ung alder, og ble etter kort tid kaptein på en Ostindiafarer. Han ble forlovet med en indisk jente av høy rang og med stor rikdom.

Senere ble Peter handelsmann i København hvor han bygde opp en stor formue. Han døde ugift, men arven etter ham gikk blant annet til å bygge opp legatskolen Dahlske skole i hjembyen Grimstad.

Samfunnsengasjement

Familien engasjerte seg i ledende stillinger i lokalsamfunnet. Jens C. hadde et sterkt samfunnsengasjement. Han hadde en rekke offentlige og kommunale verv i årene i Grimstad, og var flittig brukt i det kommunale liv i byen. Han var Samlagsbestyrer i byen. De perioder Samlaget var nedstemt drev Jens kjøpmannsforretning i tillegg til sitt private meieriutsalg. Han var i en årrekke veiinspektør i byen.

Hans store lidenskap var jord- og landbrukskoler, men han var også engasjert i "målsaken", og interesserte seg for folkeopplysningen i samfunnet. I boken "Skolemannen Viggo Ullmann – et minne", fra Kviteseid 1913, står det en del om Jens' innsats for å få reist en folkehøyskole på Vigemorken.

Jens' store samfunnsengasjement gjorde ham politisk interessert, uten at han hadde mye tid til å aktivt engasjement i Grimstads politiske liv. Han var en engasjert venstremann i all sin tid. Jens beskrives som en stor idealist med passende ballast av flott, sindig forretningssans.

Alle de fire barna tok lærerutdannelse. Karl var i mange år skolestyrer på Jåttå Skole utenfor Stavanger. Søsknene engasjerte seg som sin far i ledende posisjoner innen ulike fritidsaktiviteter.

*Søsknene samlet på hytta Knatten på Haaø ved Grimstad i 1955
Foran fra v: Jørgen, Thora, Karl og Torleiv
Bak fra v: Anna, Ellen og Bertha*

De var alle idrettsinteresserte. Karl og Torleiv ble sentrale i idrettslivet i Stavanger og Kristiansand, og var blant annet engasjert i stiftelse, ledelse og drift av ulike idrettsforeninger. Torleiv stiftet Kristiansand Svømmeklubb 9. september 1922 sammen med megler Gustav Olsen. De holdt sin første propagandaoppvisning 24. september og samlet hele 2.500 tilskuere rundt badehuset i Kristiansand. Karl og Anna var i mange år sentral i speiderbevegelsen på Hinna ved Stavanger.

Anna ble ikke gift. Etter lærerutdannelsen reiste hun rundt i landet, og var lærerinne først på Jevnaker og senere i Sandnes hvor hun bosatte seg. Thora giftet seg med grosserer Jørgen Andvig, og flyttet til Oslo.

Søsknene, som alle var født i Grimstad, ble derved spredt til Stavanger, Oslo og Kristiansand. De kom til å bo langt fra hverandre i det daglige, men opprettholdt i alle år et tett og nært vennskap, med mye sosialt samvær så snart anledningen bød seg.

Fra Grimstad til Østre Rom i Lyngdal

Jens kjøpte gården på Østre Rom i 1906, men familien flyttet dit først i 1914. Gården ble solgt i 1927, året etter Jens døde.

Tidlig i 1880-årene må Jens og Anna Elisabeth ha hatt grundige diskusjoner om sin fremtid. Begge to kom fra Lyngdal, men deres mange søsken var spredt over hele Norge, USA og Sør-Afrika.

Jens' 3 år eldre og eneste bror, John, bodde også i Grimstad. De to brødrene hadde mange felles interesser og fulgte hverandre i alle år. Familiene hadde mye kontakt og stor glede av hverandre i alle disse årene.

Jens var på denne tiden Samlagsbestyrer i Grimstad, og var etter hvert en sentral person i Sørlandsbyen. På tross av alle disse bånd til Grimstad, foretok Jens de første forberedelser for å vende tilbake til Lyngdal allerede så tidlig som i 1884. Farens eiendom på gården Opsal var kommet ut av familien, men Jens sørget dette året for å bringe eiendommen tilbake på egne hender, da han kjøpte en obligasjon på farens tidligere gård.

Obligasjonen ga Jens eiendomsretten til Opsal-gården, men Jens og Anna Elisabeth skulle aldri komme til å flytte dit. Det var vel helst det å ha muligheten til å videreføre farens gård som interesserte Jens. Han hadde obligasjonen på Opsal fra 1884 til 1906. Jens hadde da blitt 69 år gammel, og kjøpte gården på Østre Rom i Lyngdal 1. mai 1906, da denne kom på salg.

Jens og Anna Elisabeth syntes eiendommen på Rom var bedre og mer sentral enn gården på Opsal. Som en del av oppgjøret ved kjøpet av gården på Østre Rom transporterte Jens obligasjonen på Opsal til Lyngdal Sparebank.

Østre Rom 1915

Bak: Thora, Jørgen og Karl

Foran: Torleiv, Anna Elisabeth, Jens Chr. og Anna.

I "Norske Gaardsnavne" er navnet Rom tolket som "vrå, krå eller krok", som viser til gårdens beliggenhet øverst i det nordøstre hjørnet av slettelandet ved elva Lygnas utløp. I 1934 ble det gjort et gravfunn fra vikingtida. Funnet besto av et tveegget jernsverd og en spydspiss av jern.

Jens og Anna Elisabeth forlot Grimstad for godt i 1914, og bosatte seg på Østre Rom. Stedet ble et sentralt punkt for familien de neste 10 – 12 årene, og barna som var i full gang med lærerstudier og etter hvert etablering av egne familier, var samlet så ofte de kunne på gården.

I årene frem mot 1926 fikk Jens og Anna Elisabeth en rekke barnebarn. Gården ble i disse årene et viktig samlingssted for tre generasjoner. Thora og Jørgen fikk 4 barn i årene 1917 til 1923. Karl og Bertha fikk også 4 barn i årene 1918 til 1924, mens deres yngste sønn Helge ble født ½ år etter at Jens døde i 1926. Torleiv og Ellens 3 barn ble født i årene 1925 til 1933.

Det var livlig på Rom i første halvdel av 1920-årene, og stort bildemateriale viser et lykkelig familieliv disse årene. Karls kone Bertha og Anna var begge ivrige fotografer, og de lagde et storslagent billedarkiv gjennom mange år.

Gårdsdrift på Rom.

Etter kjøpet av gården på Østre Rom i 1906 ble det alvor i planene til Jens og Anna Elisabeth om å vende tilbake til Lyngdal. Selv om familien ble boende i Grimstad helt til 1914, opprettholdt de driften av gården i Lyngdal.

De første årene bodde de riktignok på Rom bare hver sommer, mens de tilbrakte vinterhalvåret i Grimstad. Karl og Torleiv bodde imidlertid fast på Rom før foreldrene flyttet tilbake. Karl bodde på gården i årene 1909-1911 etter at han var ferdig med Hagelandbruksskolen, og Torleiv var på gården i 1910-1911

*Slåttonn på Rom 1914
Thora og Anna med river, Karl på lasset, Torleiv foran kjerra.*

Kassadagboken til Jens

Jens var usedvanlig systematisk og ordentlig av natur. Som bestyrer av både Samlag og eget privat meieri, fikk Jens god bruk for disse egenskapene. Det er bevart en detaljert Kassadagbok fra årene 1901 til 1914.

Kassadagboken gir en pinlig nøyaktig oversikt over all bruk av penger både i jobb og i den private husholdning. På denne måten gir dagboken en detaljert oversikt over alle bevegelser til familien, og spesielt kan vi følge de fire barna i utdanning, reiser og fritid. Kostnadene til utdanning, privat forbruk, driftskostnader på Østre Rom er beskrevet i detalj, og overskudd/ underskudd er spesifisert på månedsnivå.

I tillegg til skolegangen ønsket foreldrene å gi barna et god økonomisk plattform når de etter hvert skulle stå på egne ben. Alle fire barna fikk derfor opprettet sin egen bankkonto, hvor foreldrene månedlig overførte sparebeløp til hver enkelt. De fire barna ble naturlig nok behandlet likt, og sparebeløpene ble etter hvert betydelige for alle fire.

Anna Elisabeth på Hinna.

Jens døde på Rom våren 1926. Han ble nesten 89 år og ble begravd ved Lyngdal Kirke.

Etter at Jens gikk bort flyttet Anna Elisabeth først en tid til datteren Anna som var lærer i Sandnes. Hun var da 74 år gammel. Noe senere flyttet hun videre til sønnen Karl og hans familie på Hinna, hvor hun ble boende i nesten 15 år. Barna til Karl og Bertha var ganske små da "Bestemor Lyngdal" ble til "Bestemor Ovenpå". Huset på Hinna var helt nytt, ferdig bygd i 1924. Else og Helge er født der, men ingen hadde regnet med at familien skulle bli enda større i form av en bestemor. Likevel klarte de å innrette seg slik at Anna Elisabeth fikk 2 rom og et kjøkken i 2.etasje. Slik fikk hun kjælenavnet "Bestemor Ovenpå". Hun stelte seg for det meste selv.

Barnebarna handlet for sin bestemor. Hun var til gjengjeld en god barnevakt. De satt ofte hos henne og hørte på når hun fortalte historier om søstrene sine som var utvandret til Amerika, og broren og onkelen som var misjonærer i Afrika. Huset i Furubakken på Hinna ble på grunn av at Anna Elisabeth bodde her, et samlingssted for hele storfamilien.

Anna Elisabeth bodde i Furubakken til hun døde i januar 1940, 88 år gammel. Hun ligger begravd i familiegraven på Hinna Gravlund. Gravlunden kom i 1916, mens kirken ble bygd først i 1967 nesten 3 kilometer unna.

*Hinna 1938
Anna Elisabeth (86 år) og
tvillingene
Vibeke og Elisabeth Andvig*